

М. М. Безруких // Классный руководитель. – 2007. – №5. – С. 5-18.

7. Вострикова О. В. Здоровьезбережение как базовая составляющая процесса гуманизации начального образования / О. В. Вострикова // Завуч начальной школы. – 2006. – №6. – С. 54-57.
8. Зайцева В. Физкультура. Зачем она нужна школьникам? / В. Зайцева // Первое сентября: здоровье детей. – 2007. – №1. – С.12-15; № 2. – С.12-14.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2010 р.

Т. С. Капканець
*практичний психолог, ЗОШ №125,
м. Кривий Ріг*

РОБОТА ПСИХОЛОГА ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФІЛЮ НАВЧАННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

У статті подається огляд становлення профільного навчання у старшій школі, його психологічний супровід. Автор подає модель профорієнтаційної роботи шкільного психолога з учнями 9-х класів щодо визначення профілю навчання у старшій школі.

Ключові поняття: профіль навчання, професійні інтереси і нахили, діагностика професійних інтересів і нахилів.

В статье автор рассматривает становление профильного обучения в старшей школе, его психологическое сопровождение. Автор подаёт модель профориентационной работы школьного психолога с учениками 9-х классов по определению профиля обучения в старшей школе.

Ключевые слова: профиль обучения, профессиональные интересы и склонности, диагностика профессиональных интересов и склонностей.

In article author considers the formation an profile of the education in senior school, psychological accompaniment it. The Author gives the model professional orientation functioning the school psychologist with pupil 9-h classes on determination of the profile of the education in senior school.

Keywords: profile of the education, professional interests and aptitudes, diagnostics professional interest and aptitudes.

Забезпечення профільного навчання в старшій загальноосвітній школі – ключове завдання модернізації освіти в Україні. Воно покликане сприяти гуманізації навчання, задоволенню освітніх потреб, самоактуалізації особистості, утвердженню унікальності, неповторності і самоцінності індивідуальності школяра, детермінується зростаючими вимогами суспільства до професійної компетентності і когнітивної активності майбутніх фахівців, зумовлене реальними сучасної соціально-економічної ситуації, коли професійна освіта стає гарантом соціальної стабільності людини, основою соціально-економічного розвитку країни.

Однак на практиці маємо соціально-педагогічні суперечності, насамперед, між світовими гуманістичними освітніми тенденціями і недостатньою розробленістю у вітчизняній дидактиці одного з головних механізмів їх розвитку – профільного навчання учнів старших класів

загальноосвітніх навчальних закладів. Таким чином, соціально-педагогічна дійсність ставить проблему подальших дидактичних пошуків, нарощення нових педагогічних ідей, теорій, методичних надбань для забезпечення профільного навчання в загальноосвітній школі.

Це потребує теоретичного обґрунтування дидактичних засад, наукової розробки варіативних моделей та концептуально об'єднаної системи організаційно-методичного супроводу профільного навчання, що дозволить забезпечити вивчення вибраних предметів згідно з потребами і можливостями старшокласників.

Зважаючи на вище сказане вважаємо дану проблему актуальною.

Широкий аналіз наукових джерел засвідчив відсутність цілісних системних досліджень дидактичних засад профільного навчання. Його вивчали здебільшого при висвітленні загальних теоретичних питань диференціації навчання вітчизняні дидакти О.І. Бугайов, М.І. Бурда, М.П. Гузик, О.К. Корсакова, С.П. Логачевська, Т.А. Логвіна-Бик, П.І. Сікорський; російські дослідники С.Г. Броневщук, В.М. Монахов, В.А. Орлов, А.А. Пінський, В.В. Фірсов; білоруські науковці Н.Г. Огурцов, Г.М. Бунтовська, Л.М. Рожина, Н.О. Циркун, а також естонські (І.Е. Унт, Х.Й. Лійметс та ін.), німецькі (J.Bastian, A.Combe, H.Gudjons та ін.), англійські (P. Gordon, R. Aldrich, D. Dean, G. Walford та ін.), американські (L. Cremin, M. Curtis, T. O'Brien та ін.) дослідники. Це свідчить про спільний інтерес учених багатьох країн світу до проблеми диференціації навчання, а отже, і профільної освіти молоді, оскільки диференціація навчання є підґрунтям забезпечення його профільності.

Важливим кроком у розв'язанні проблеми стали праці В.В. Гузеєва, С.Н. Рягіна, О.Я. Савченко, де розкриваються особливості проектування змісту профільного навчання в старшій школі на основі введення Державного стандарту; С.У. Гончаренка, Ю.І. Мальованого, В.А. Орлова, А.В. Хуторського, у яких висвітлюються теоретико-методичні питання профільного навчання; М.І. Бурди, Г.В. Дорофєєва, А.А. Пінського, що розкривають співвідношення базової і профільної підготовки; Н.О. Аніскіної, Ю.І. Діка, А.Ж. Жафярова, Ю.М. Колягіна, П.С. Лернера з використання технічних засобів і телекомунікаційних технологій у практичній організації певних профілів навчання.

Психологічні передумови профільного навчання, зокрема, особливості індивідуального розвитку школярів, аналізувалися у дослідженнях Л.І. Божович, В.В. Давидова, Л.В. Занкова, С.Д. Максименка, В.О. Моляка, С.Л. Рубінштейна. Профільна диференціація одержала розвиток як чинник визначення мети, змісту й організації навчання в освітньо-виховних закладах для здібних і обдарованих дітей у роботах учених В.М. Алфімова, А.М. Бойко, А.І. Сологуба, П.Г. Шемета, Е.П. Ямбурга.

Мета нашої статті – висвітлити свій погляд на реалізацію концепції

профільного навчання у старшій школі та поділитися методичними наробками щодо роботи психолога із визначення профілю навчання у старшій школі, впроваджуваними на базі КЗШ №125.

Виклад основного матеріалу. За «Концепцією профільного навчання у старшій школі», профільне навчання — це вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів; створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті, структурі та організації навчального процесу. Основна мета профільного навчання – розвантажити шкільні програми й надати школярам можливість поглибленого вивчення тих предметів, які їх більше захоплюють і будуть необхідні для його подальших життєвих планів

Особливу актуальність підготовка до вибору профілю навчання набуває у 8-9-х класах, адже наприкінці 9-го класу учні вже мають визначитись із видом і рівнем продовження освіти після закінчення основної школи. Необхідність у такому виборі в цьому віці зумовлена і внутрішніми причинами: особистими потребами знайти гідне місце в суспільстві, набувши престижну професію.

У підлітковому та юнацькому віці людина відчуває величезні труднощі у визначенні своїх життєвих цілей і перспектив. Відомо, що у більшості підлітків ще не досить розвинені особисті якості, потрібні для вибору профілю; готовність до вибору і відповідальність за нього, наявність здібностей, знань, інтересів, об'єктивна самооцінка, самостійність, сила волі. До того ж, у дітей цього віку недостатньо знань для вибору профілю навчання і професійного самовизначення: про самого себе, про світ професій, про потреби регіону в певних професіях тощо. Крім того, у них занижена потреба у професійному самовизначенні, у необхідності заробляти на життя. Вони передовіряють вирішення цих питань батькам. Отже, в сьогоdnшній соціальній ситуації виникли суперечності між необхідністю первинного професійного самовизначення (вибір профілю навчання, вид і рівень продовження освіти), з одного боку, а з іншого – недостатнім розвитком особистісних якостей, відсутністю сформованих мотивів до вибору. Тож сьогодні завдання психологічної служби школи – допомогти кожному школяреві у самовизначенні на цьому етапі, в умінні здійснювати свідомий власний вибір, приймати самостійне відповідальне рішення.

У цьому зв'язку педагогічний колектив школи насамперед визначається із критеріями відбору особливостей особистості, які можуть стати підґрунтям для диференціації учнів за напрямками навчальних профілів. Зокрема це передбачає: 1) наявність психологічних та соціальних особливостей, що є істотними для процесу навчання (пізнавальні здібності інтелекту, креативність, научуваність, нахили, ціннісні та професійні

орієнтири тощо); 2) виявлення і врахування (за можливості) психічних та фізіологічних особливостей (швидкість перебігу нервових процесів, сила нервової системи, характеристика сприймання, пам'ять, увага, емоційний та волевий розвиток тощо); 3) ступінь поширення певних особливостей особистості (мотивів, потреб, інтересів) для визначення типологічних рис учнів при формуванні класу певного профілю навчання.

Отже, потрібна систематична діагностично-прогностична робота в цьому напрямі. Іншими словами, потрібні комплексні зусилля щодо змісту психолого-педагогічної роботи всього педагогічного колективу: класних керівників, психологів, учителів-предметників і батьків.

Зміст психолого-педагогічної роботи, спрямованої на професійне самовизначення школярів, передбачає такі етапи науково-методичного забезпечення:

- 1) психодіагностика професійних нахилів учнів;
- 2) формування соціальних і особистісно значущих мотивів вибору професії;
- 3) створення умов для моделювання свого майбутнього й ідеального образу професіонала, а також реалізації професійних інтересів і планів;
- 4) формування позитивного ставлення до свого професійного майбутнього;
- 5) виховання шанобливого ставлення до різних видів професійної праці як соціально рівноцінних, поваги до людей праці.

Наша стаття основним чином стосується першого етапу профорієнтаційної роботи у 9-му класі, а саме психологічної діагностики, тобто роботи психолога, спрямованої саме на визначення профілю навчання у старшій школі.

Психодіагностика професійних нахилів учнів включає кілька етапів, які доречно було б хронологічно розподілити протягом року і проводити в синтезі із консультативною профорієнтаційною роботою.

На першому етапі практичний психолог діагностує професійні інтереси і здібності учнів. Для цього можна використати наступні методики: ДДО Клімова, Карта (анкета) інтересів, опитувальник Голланда. На основі чого робиться прогноз щодо професійної сфери, яка притаманна учню, який протягом подальшої діагностики повинен підтвердитися (зазвичай) або ж спростуватися.

Другий етап діагностичної роботи – техніка «Рейтинг предметів», яка дозволяє визначити не лише шкільні вподобання учнів стосовно того чи іншого предмету, а й визначити статус і авторитет педагогічного колективу, який викладає в цьому класі.

Третій етап доречно присвятити діагностиці інтелектуального розвитку учнів, бажано у порівнянні обізнаності учнів з предметів гуманітарного і природничо-математичного циклів, що дасть більш детальну картину щодо здібностей учнів у вищезазначених сферах. На цьому етапі можна

застосувати наступний діагностичний матеріал: «Шкільний тест розумового розвитку» або ж «Тест розвитку інтелектуальності» Джанда. Отримавши результати тестування попередніх етапів, практичний психолог вже буде мати більш-менш переконливу картину щодо профілю, який слід рекомендувати кожному конкретному учню. Однак для достовірнішого результату слід провести діагностику індивідуально-типологічних особливостей особистості учнів, оскільки саме ці дані можуть показати, наскільки комфортно буде почувати себе людина, виконуючи ту чи іншу роботу. З цією метою можна використовувати будь-який опитувальник, спрямований на визначення індивідуально-типологічних рис особистості (Айзенк, Стреляю, «Тест малюнку чоловічка з геометричних фігур» та ін.).

Останнім етапом є збір інформації щодо рекомендацій профілю навчання вчителями-предметниками, які викладають у досліджуваному класі. Спираючись на результати діагностики і прогноз вчителів-предметників, практичний психолог складає зведену таблицю, у якій систематизується отримана інформація, на основі якої для кожного учня у останній колонці таблиці вказується рекомендований профіль навчання.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. У цілому ж для успішного розв'язання проблеми вибору профілю навчання на етапі допрофільної підготовки необхідні скоординовані зусилля всіх спеціалістів, які беруть участь у процесі професійного самовизначення учнів. При цьому вчителі-предметники мають враховувати основні аспекти і напрями оновлення навчального змісту відповідно до вимог сьогодення. Шкільні психологи, класні керівники, педагогічна громадськість, батьки, представники підприємств і служби зайнятості населення повинні враховувати вплив на дітей соціальних факторів: мікросередовища, засобів масової інформації тощо. Всі зацікавлені сторони мають вести пошуки конкретних шляхів розв'язання виховних проблем, зокрема і стосовно професійного самовизначення учнів, у тому числі й на етапі допрофільної підготовки.

Література

1. Артемова Л.К. Профильное обучение: опыт, проблемы, пути развития / Л.К. Артемова // Школьные технологии. – 2003. – № 4. – С. 22-31.
2. Балл Г.О. Психолого-педагогические основы профессиональной ориентации школьников / Г.О. Балл // Газета «Психолог». – 2004. – №8. – С. 2-11.
3. Концепції профільного навчання у старшій школі // Міністерство освіти і науки України. – Наказ № 854 від 11.09.2009 р.
4. Лернер П.С. Модель самоопределения выпускников профильных классов средней общеобразовательной школы / П.С. Лернер // Школьные технологии. – 2003. – № 4. – С. 50-61.
5. Логинова Г.П. Психологические аспекты профильного обучения / Г.П. Логинова // Психологическая наука и образование. – 2003. – С. 43-47.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2010 р.